

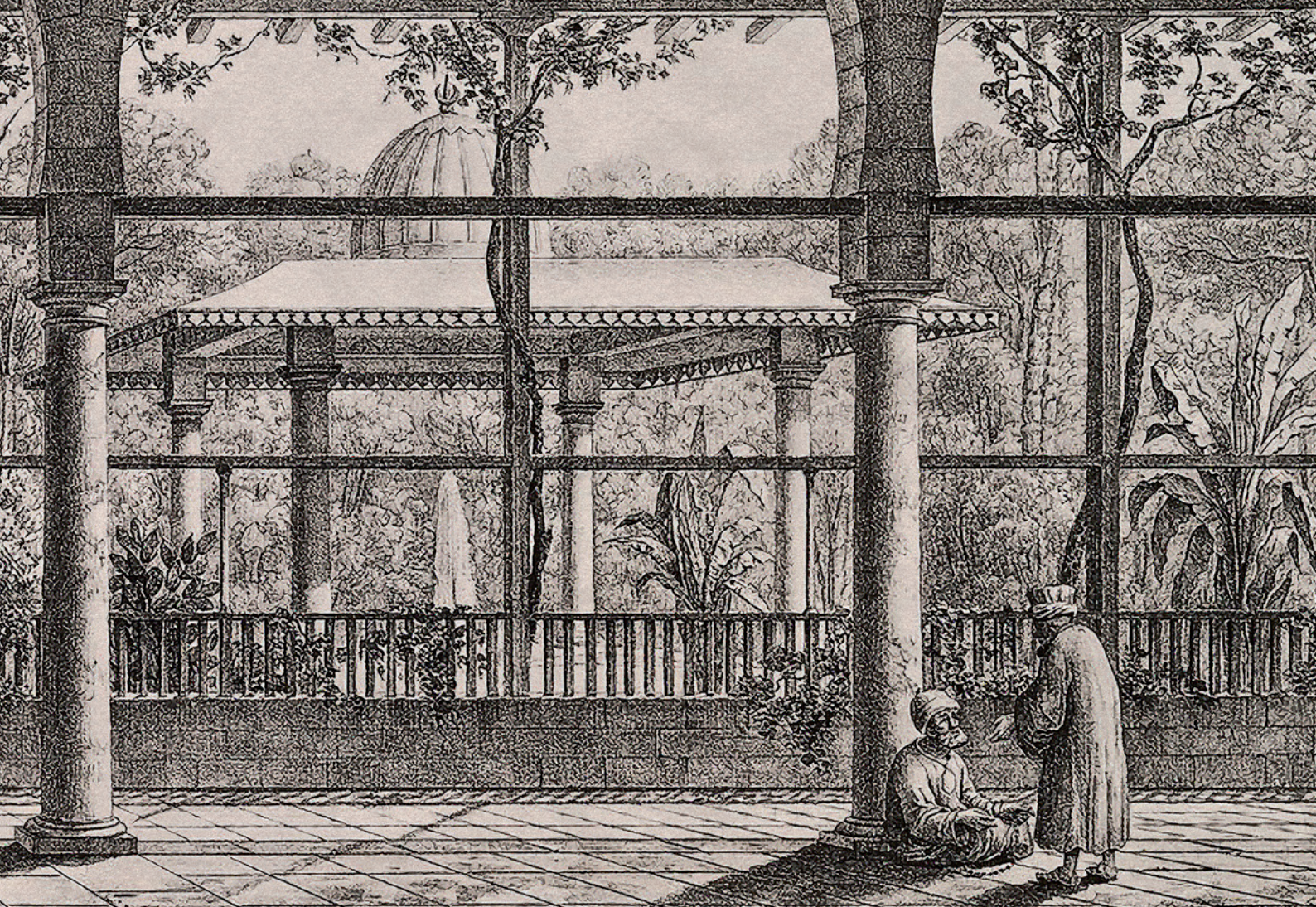

ILUSTRACIJA – *Derviška tekija*. Osmanska Turska 16. stoljeće.

ILLUSTRATION – *Dervish tekke*. Ottoman Turkey 16th century.

Hamza Halitović je rođen u Novom Pazaru 1984. godine. Osnovno obrazovanje je završio u rodnom mjestu, da bi zatim visoko obrazovanje nastavio u Skoplju, gdje se stekao zvanje diplomiranog historičara umjetnosti na Filozofskom fakultetu, a kasnije i zvanje magistra iz oblasti Međunarodnih Odnosa i Svjetske Politike. Pokraj toga autor je dugogodišnji istraživač klasične islamske filozofije i književnosti te je iz ovih oblasti do sada objavio veći broj tekstova i knjiga. Od do sada objavljenih knjiga se posebno izdvajaju *Palača od Ruže* što je antologija turskih sufijskih ilahija objavljena na bosanskom jeziku u Mostaru 2015. godine, zatim *Na Dalekom Putu – Ašik Veysel i tradicija turske narodne poezije* (Beograd, 2019.) i *Okean u Krčagu – Antologija persijskih rubajija* (Beograd, 2020.) zatim na makedonskom jeziku objavio je knjige *Zborovi na utrinjskiom vetru* (2017.) o Hafizu Širaziju i *Патот на Љобовта во рубаиите на Мевлана Џелалудин Руми* (2021.) o duhovnoj filozofiji Mevlane Dželaluddina Rumija.
E-mail: lav_jelen@yahoo.com

Hamza Halitović was born in Novi Pazar in 1984. He completed his primary education in his hometown; his higher education he continued in Skopje, where he earned a degree in art history at the Faculty of Philosophy. He received his Master's degree in International Relations and World Politics. He is a long-term researcher and author on classical Islamic philosophy and literature. He has published a number of articles and books. Of the published, we have selected these books: *Palace of the Rose*, which is an anthology of Turkish Sufi songs in the Bosnian language (Mostar 2015); *On a Long Path - Aşik Veysel and Traditional Turkish Folk Poetry* (Belgrade, 2019); *Ocean in Krčag - Anthology of Persian Rubāiyyāt* (Belgrade, 2020). He has published books in Macedonian language: *Words of the Morning Wind* (2017); *Hafiz Shirazi and the Path of Love in the Rubies of Mawlana Jalaluddin Rumi* (2021); a book on the spiritual philosophy of Mawlana Jalaluddin Rumi.
E-Mail: lav_jelen@yahoo.com

datum prijema / date of receipt: 12.09.2021.
datum recenzije / review date: 5.10.2021.
datum prihvatanja / date of acceptance: 20.10.2021.

DOI: 10.52510/sia.v2i2.33
UDK: 821.163.4(497.6)-1
28-291
Professional paper - Stručni članak

Hamza HALITVIĆ

BEKTAŠIJSKA KNJIŽEVNOST U BOŠNJAKA

BEKTASHI LITERATURE IN BOSNIAK CULTURE

Sažetak

Bektašijski duhovni put bio je veoma raširen i utjecajan diljem Osmanske imperije. U najranijim poduhvatima Osmanlija bektašijski šejhovi i derviši bili su aktivni učesnici. U kasnijem periodu, posebno u šesnaestom i sedamnaestom stoljeću, učenje bektašijskog duhovnog puta rasprostranilo se po cijelom Balkanu. Od Grčke do Budimpešte, od Trakije do Bosne postojale su bektašijske tekije a bile su lokalni obrazovni i kulturni centri. Budući da su Bošnjaci bili veoma aktivni učesnici u svim zbivanjima u Osmanskom carstvu, a posebno na kulturnom polju, neki od njih dali su svoj doprinos i bektašijskoj književnosti. Predstaviti ćemo u ovom radu trojicu naših autora koji su pisali bektašijske sakralne pjesme – *nefese*.

Ključne riječi: *Bektašije, Bošnjaci, duhovni put, književnost, poezija, nefes.*

BEKTAŠIJSKA KNJIŽEVNOST U BOŠNJAKA

Uvod

bosna je kroz svoju dugu i bogatu historiju bila religijski i ideološki najspecifičnija i najraznorodnija zemlja u Evropi. Još od vremena rimske vladavine mogu se na ovim prostorima pronaći ostaci mitraizma i manihejstva a u jednom periodu i arijanstvo je bilo zastupljeno u Bosni, jer je u četvrtom stoljeću u Bosnu bio progнан Arije Aleksandrijski, najveći raskolnik ranog hrišćanstva, zajedno sa svojim episkopima. U srednjem vijeku u Bosni dolazi do većinskog prihvatanja bogumilske vjere, i od strane vlastele, i od strane pučanstva, što je bilo uzrokom da Bosna bude jedina zemlja u Evropi koja nije ispovijedala ni katolicizam ni pravoslavlje tokom srednjeg vijeka. S dolaskom Osmanlija na ove prostore veoma brzo došlo je do prihvatanja islama a s islamom došli su u Bosnu i različiti pravci, duhovni i filozofski, karakteristični za islamski nauk toga perioda. Jedan od tih pravaca je i beктаšijski duhovni put – *tarikāt* ili *bektašijsko derviško bratstvo* – kako ga neki nazivaju.

Ove godine se navršava 750 godina otkako je osnivač i duhovni predvodnik (*pir*) beктаšija, Hadži Bektaš Veli, preselio na ahiret, te je radi toga u Turskoj a i od strane UNESCO ova godina proglašena godinom Hadži Bektaša Velija, što je dovoljan povod da se osvrnemo na kulturno i književno naslijeđe koje su nam sljedbenici ovog duhovnog pravca ostavili.

ILUSTRACIJA ~ Hadži Bektaš Veli u svom krilu drži lava i košutu.
ILLUSTRATION ~ Hajji Bektash Veli holds a lion and a hind in his lap.

Život i djelo hadži Bektaša Velija

hadži Bektaš Veli rođen je u Horasanu 1210. godine.¹ Njegovo pravo ime bilo je Muhammed ibn Ibrahim² i po podacima koje nam pruža *Velajetnama* bio je sejjid – potomak Božijeg Poslanika. Iako je potjecao iz aristokratske porodice, još od rane mladosti Hadži Bektaš je pokazao interes za duhovni put. Stupa u *tarik*at pred jednim od nasljednika hazreti Ahmeda Jesevija, koji se zvao Lukman Perende.³ Kada je njegov šejh preselio na *ahiret*, Hadži Bektaš kreće na putovanje Bliskim Istokom. Posjetio je sva značajnija mjesta u Iranu i Iraku, otišao je i na *hadž* te jedno vrijeme boravio u Mekki i Medini. Poslije se zaputio u Jerusalim, gdje je također proveo neko vrijeme u osami. Iz Jerusalima kreće ka Anadoliji i smješta se u selo Karahojuk, u oblasti Nevşehir koja se nalazi u samom centru Anadolije, tu je živio i djelovao sve do svog preseljenja na *ahiret* 1271. godine. Njemu se pripisuje pet

¹ Kada su u pitanju život i djelo hazreti Hadži Bektaša, tu postoje veoma različite interpretacije, budući da se jedna interpretacija temelji na hagiografskim djelima, dok drugi podaci dolaze od ranih osmanskih historičara, kakvi su bili Aşik-paša i Vahidi. Ovaj osvrt se uglavnom temelji na historijskim podacima.

² Hadži Bektaš je njegov počasni pseudonim.

³ Mehmed Fuad Köprülü, *Early Turkish Mystics in Turkish Literature*, str. 33.

pisanih djela, od kojih su djela Tumačenje bismile - *Tefsir-i Bismille*, Tumačenje Fatihe - *Tefsir-i Fatiha* i Zbirka od četrdeset hadisa - *Hadis-i erbein*, veoma sporne atribucije pa gotovo svi istraživači njegovog života i naslijeđa smatraju da ih on nije napisao. Djela koja se smatraju njegovim predstaviti ćemo u nastavku ovog rada.

1. Makalat

Ovo, po obimu kratko djelo, sadrži jedanaest poglavlja u kojima su razmotrene teme vezane za duhovni put. Djelo je posebno značajno po tome što je u njemu objašnjeno učenje o četiri kapije – a to je veoma značajno za beктаšijsko poimanje duhovnosti. Te četiri kapije su: *šerijat* - vjerski zakon, *tarik* - duhovni put, *marifet* - duhovna spoznaja i *hakikat* - duhovna zbilja. U originalu je Makalat pisan na arapskom jeziku, ali je originalni manuskript nažalost izgubljen pa se sadašnja izdanja ovog djela temelje na prijevodu arapskog teksta na turski jezik – prijevod je nastao početkom petnaestog stoljeća.⁴

2. Kitau-I-Fevvaid

Ovo djelo je zbirka Hadži Bektaševih savjeta i uputa napisana na perzijskom jeziku. Glavna tema tih savjeta jeste kako istinski živjeti prema visokim etičkim standardima, koji duhovni put to zahtijeva od čovjeka, te kakav stav prema Bogu, svijetu i ljudima duhovni putnik treba njegovati. Postoji određeno razilaženje među istraživačima da li je ovo djelo napisao Hadži Bektaš ili je ono kompilacija duhovnih uputa koje je sastavio neki od beктаšijskih derviša u poznijem periodu. Dr. Esad Čošan smatra da svi savjeti i pouke navedeni u ovome djelu ne mogu pripisati Hadži Bektašu Veliju, jer je dokazano da su neke od njih napisali prijašnji i potonji autori, ali, po mišljenju dr. Čošana, srž ovog djela sačinjavaju Hadži Bektaševe izreke i pouke.

Hadži Bektašu se pripisuju i određene izreke koje nisu zabilježene u njegovim djelima, ali se prenose s koljena na koljeno kao njegova usmena pouka. Među njima su i sljedeće izreke:

“Nemoj povrijediti nikoga čak ako si i povrijeđen.”
(*İncinsen de incitme.*)

“Nemoj niti jedan narod okrivljavati.”
(*Hiç bir milleti ayıplamayın.*)

“Najznačajnija knjiga koja se može čitati je čovjek.”
(*Okunacak en büyük kitap insandır.*)

“Kraj puta koji ne prolazi kroz znanje je tama.”
(*İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.*)

⁴ Hünkar Hacı Bektaş Veli, *Makalat*, str. 23.

“Šta god tražiš, u sebi traži.”
(Her ne ararsan kendinde ara.)

“Obrazujte žene!”
(Kadınları okutun!)⁵

“Znanje je svjetlost koja osvjetljava put ka istini.”
(Bilim, gerçeğe giden yolları aydınlatan ışıktır.)

“Oni koji ne žive od svog rada nisu od nas.”
(Çalışmadan geçinenler, bizden değildir.)

“Vjeru veži za svoje srce, a ne za svoja koljena”
(Dinine dizlerinle değil, kalbinle bağlan.)⁶

“Ne zaboravi da je i tvoj neprijatelj također čovjek.”
(Düşmanınızın bile, insan olduğunu unutmayınız.)

“Budi posjednik svoje ruke, jezika i pasa.
(Eline, diline, beline sahip ol.)⁷

“Najveće čudo je predani rad.”
(En büyük keramet çalışmaktır.)

“Najveće bogatstvo je znanje.”
(En yüce servet, ilimdir.)

“Svjetlost očiju dolazi od srca.”
(Göze nur gönülden gelir.)

“Prvi stepen otkrivanja zbilje je znati da ćemo (uskoro) postati zemlja.”
(Hakikatin ilk makamı, toprak olacağımızın bilinmesidir.)

Njemu se pripisuje i određeni broj kratkih pjesama od kojih sam izabrao i preveo sljedeće:

(KERAMET BAŞTADIR TACDA DEĞİLDİR)

Čudo je u glavi, u kapi nije,
Toplota je u peći, na ploči nije.

⁵ Veoma je značajno primijetiti da je beктаiški tarikat još od samog početka bio veoma naklonjen uključivanju žena u javni život. Žene su prihvatane za učenike u tekijama, što nije bila praksa većine ostalih tarikata, a također su žene beктаіше bile veoma aktivne na polju širenja učenja reda kao i u društvenim dešavanjima svoga vremena.

⁶ Drugim riječima nemoj služiti Bogu samo formalno.

⁷ Ovo je jedan od najpoznatijih beктаіških principa koji poziva na samokontorlu u djelovanju, govoru i obuzdavanju prohtjeva.

Šta god da tražiš, u sebi traži,
Jer to u Jerusalemu i Mekki nije.

(SAKIN, BIR KIMSENIN GÖNLÜNÜ YIKMA)

Nemoj ničije srce ti polomiti
Nemoj riječi istinskih evlija ostaviti
Iako si čovjek, ne boj se, nećeš umrijeti
Crv tijelo zaljubljenog neće nikad jesti

(MADDE KARANLIĞI, AKIL NURU)

Materija je tama, razum svjetlost je
Neznanje je tama znanje svjetlost je
Duša je u tami, spoznaja svjetlost je
Srce je u tami ljubav svjetlost je

(MALIM MÜLKÜM SERVETİM, HEPSI EVDE KALDI)

Svi moji posjedi i bogatstvo će u kući ostati
Na putu tom te ni prijatelj ni žena ne prati
Ali imam prijatelja koji će uvijek sa mnom biti
Dobro djelo što radi Allaha uradih me neće ostaviti.

Po ovim izrekama i stihovima možemo zaključiti da je **hazreti** Hadži Bektaš Veli, pored toga što je bio duhovni učitelj i jedan od najvećih duhovnih autoriteta u historiji Osmanskog carstva, bio i prosvjetitelj u pravom smislu te riječi. Njegovo insistiranje na obrazovanju, društvenom djelovanju i stjecanju znanja, kao i na uključivanju žena u društveni život nedvosmisleni su pokazatelj toga.

Bektašijski tarikati na Balkanu

bektašijski tarikati je u svojoj inicijalnoj fazi bio veoma prisutan u društvu a sljedbenici ovog reda posebno su se isticali, između ostalog, i svojim učestvanjem u ratničkim pohodima. Zbog toga ovaj **tarikati** u ranom periodu stekao auru **gazijskog** – ratničkog pokreta. **Abdal Musa**, jedan od najznačajnijih nasljednika Hadži Bektaša Velija, učestvovao je u osvajanju Burse s vojskom sultana

Orhana - čini se da je u toj prilici dao svoj blagoslov novoformljenim janičarskim trupama⁸ inicirajući na taj način vezu između beктаšijskog tarikata i janičara koja će trajati sve do 1826. godine, kada je janičare ukinuo sultan Mahmuda II. Abdal Musa je poslije osvajanja Burse napustio osmanski teritorij i nastanio se u Elmaliju, gdje će njegov učenik postati princ Antalijskog sandžaka, zvao se Alauddin Gajbi, a postat će poznatiji po svom pjesničkom pseudonimu **Kajgusuz Abdal**. Kajgusuz će kasnije napustiti Anadoliju i otići u Egipat. Podići će u Kairu beктаšijsku tekiju koja je postojala sve do sredine dvadesetog stoljeća kada je porušena od strane Naserovog režima. Kajgusuz je bio i najplodniji pisac u historiji beктаšijskog tarikata, iza sebe je ostavio *Divan* poezije sa oko šest stotina pjesama, dvije kraće i tri duže *Mesneviye*, te djelo *Dulistan* koje je zbirka njegovih stihova. Napisao je još i pet proznih djela. Mnogi turski historičari ubrajaju ga među najznačajnije turske **tesavvufske** pisce i mislioce.

ILUSTRACIJA - Turbe Musa Abdala - vjeroučitelj iz reda beктаšijskih derviša, u selu Tekke u okrugu Elmali.

ILLUSTRATION - Turbe Musa Abdala - a religious teacher from the Bektashi dervishes, in the village of Tekke in Elmali district.

Drugi učenik Abdal Muse po imenu **Sejjid Ali Sultan**, igrat će, također, veoma značajnu ulogu u širenju učenja i duhovnih nazora beктаšijskog tarikata. Kao rodno mjesto Sejjida Alija Sultana, koji

⁸ Iako se u beктаšijskim hagiografskim djelima blagoslov dat janičarima pripisuje Hadži Bektašu Veliju, sasvim je sigurno da je iz historijske perspektive to bilo nemoguće, jer je hazreti Hadži Bektaš na ahiret preselio 50-tak godina prije osnivanja janičarskih trupa.

je još poznat i pod nadimkom *Kizildeli*, navodi se gradić Hoj u oblasti Horasan. Po naređenju Božijeg Poslanika, s.a.v.a., kojeg je vidio u snu, Sejjid Ali je krenuo ka Anadoliji. Tu se upoznao s Abdal Musom i postao njegov učenik. Potvrdu da je Sejjid Ali Sultan bio učenik Abdal Muse nalazimo na nekoliko mjesta u Abdal Musinoj *Velajetnami*.⁹ Također se zna da je u jednom periodu Sejjid Ali Sultan sa svojim dervišima otišao u vojni kamp sultana Orhana sa željom da svoj doprinos da u osvajanju Balkana. Igrao je veoma značajnu ulogu u tom osvajanju budući da se spominje, u većini izvora iz toga vremena, kao jedna od najznačajnijih ličnosti osmanskog pohoda na Balkan. Sejjid Ali Sultan je zajedno sa Sulejman-pašom¹⁰ komandovao desnim krilom osmanske vojske.¹¹ Prema nekim podacima zajedno sa svojim dervišima znao je djelovati nezavisno i osvojati gradove i sela bez pomoći osmanskih trupa.

ILUSTRACIJA - Sejjid Ali Sultan u nekom naselju na području Trakije.

ILLUSTRATION - Sayyid Ali Sultan in a settlement in the area of Thrace..

⁹ U jednom od tih mjesta čitamo kako je Abdal Musa poslao Sejjid Ali Sultana zajedno sa svojim sinom u Soludžu Karahojuk da podignu turbe na grobu Hadži Bektaša i da mu donese određene amanete koje je Hadži Bektaš ostavio. Vidjeti *Abdal Musa Velajetnamesi* str. 147. Drugi dokaz možemo pronaći u pjesmama Sadika Abdala koji je bio učenik Sejjida Ali Sultana i koji ga također povezuje sa Abdal Musom.

¹⁰ Sulejman-Paša je najstariji sin sultana Orhana i budući prestolonasljednik, poginuo je nakon pada s konja i sahranjen je u Bolajiru, a na mjesto prestolonasljednika je došao njegov mlađi brat Murat.

¹¹ Dok je lijevo krilo predvodio princ Murat, zajedno sa Lala Šahinom, vojskovođom koji će kasnije uništiti srpsku vojsku u Bici na Marici.

Gradovi koje je osvajao nalazili su se na području Trakije.¹² Sejjid Ali Sultan je, poslije pogibije Sulejman-paše, izabrao jedno mjesto u Dimetoki na kojem je sagradio tekiju, dalje komandovanje osmanskom vojskom u cijelosti je prepustio Evrenos Gaziju a on se skrasio u tim krajevima i započeo svoju misiju pozivanja u islam lokalnog kršćanskog stanovništva kao i duhovnog obrazovanja svojih derviša. Njegov veliki značaj za osvajanje istočnog Balkana je, bez sumnje, historijska činjenica koja se može potvrditi i nezavisno od osmanskih izvora. Njega spominje i Konstantin Filozof u svom *Žitiju Despota Stefana Lazarevića* napisanom 1431. godine. U njemu ga Konstantin naziva imenom Seidija i predstavlja ga kao iranskog princa koji se pridružio osmanskoj vojsci. On kaže: "...i poslije ovoga sin Orkana zvani Sulejman pređe prvi sa Seidijom Kalipoljsko more i otvori put ostalima za (vrijeme) cara Andronika koji je imao rat sa bratom svojim."¹³ Sejjid Ali Sultan je prvi osnovao beктаšijsku tekiju na Balkanu, koja će kasnije postati važno područje djelovanja za ovaj tarikat. Iz tog razloga je u beктаšijskim krugovima još poznat i kao *Rumeli'ningözcüsü Seyyid Ali Sultan/Čuvar Balkana Sejjid Ali Sultan*, kao što je Abdal Musa poznat kao čuvar Anadolije. Prema popisnim defterima i registrima može se zaključiti da je Sejjid Ali Sultan primio određeni vakuf prvo od sultana Bajazida I, 1402. godine - kasnije su ti posjedi potvrđeni i od strane njegovog sina Muse Čelebija 1412. Budući da je vakufnamu od Muse Čelebija lično primio, to znači da je bio živ sve do 1412. godine, ali je na ahiret preselio, najvjerovatnije, neposredno poslije toga.¹⁴

U sljedećih nekoliko stoljeća došlo je do znatnog širenja beктаšijskog tarikata na području Balkana, posebno u južnim provincijama koje sačinjavaju današnje teritorije Makedonije, Grčke, Albanije i Bugarske. Jedna od prvih beктаšijskih tekija izgrađenih na ovom području je Harabati Baba tekija u Tetovu koju je 1538. godine podigao Sersem Ali Baba. On je jedno vrijeme bio visoki dužnosnik na dvoru sultana Sulejmana,¹⁵ kada je započela pobuna beктаšijskog šejha Kalendera Čelebija u Anadoliji. Odbijajući da učestvuje u vlasti koja se bori protiv njegove duhovne braće, zatražio je od sultana Sulejmana da ga otpusti iz službe na šta mu je Sulejman rekao: "Idi kad si sersem."¹⁶ On je tu riječ prihvatio kao veliku čast i uzeo je za svoj poetski pseudonim. Jedno vrijeme boravio u Pir Eviju, centralnoj beктаšijskoj tekiji, gdje je stekao najveća priznanja u okviru beктаšijskog tarikata, da bi se zatim zaputio ka Balkanu i sa svojim dervišima se skrasio u blizini grada Tetova, gdje je podigao tekiju i preselio na ahiret. Tekija koju je osnovao Sersem Ali Baba je vremenom prerasla u veliki tekijski kompleks i trenutno je najveća tekija u Evropi. Običaj je bio da kada neko od derviša postane Baba,

¹² Sejjid Ali Sultan je prema tim istim izvorima zajedno sa svojim dervišima osvojio Ipsalu, Dimetoku, Edirne, Ruščuk, Silistru i Emlakdže.

¹³ Konstantin Filozof, *Povest o slovima - Žitije Despota Stefana Lazarevića*, str. 84

¹⁴ Ako se 1310. godina prihvati kao godina njegovog rođenja, to znači da je živio više od sto godina.

¹⁵ Prema jednoj verziji događaja on je bio brat Mahidevran, prve žene Sultana Sulejmana.

¹⁶ *Sersem* je turska riječ koja znači naivko, tupavko.

kako se nazivaju **šejhovi** u ovom **tarikatu**, onda bi kretao na put sve dok ne bi našao mjesto na kojem bi se skrasio i osnovao svoju **tekiju** u kojoj bi nastavio širiti učenje reda. Albanija, udaljena od centra u Dimetoki, čini se da je već postala centar beктаšijskog djelovanja u drugoj polovici šesnaestog stoljeća.¹⁷

ILUSTRACIJA - Današnji izgled Harabati Baba tekije u Tetovu.

ILLUSTRATION - Today's look of Harabati Baba tekke in Tetovo.

U sedamnaestom i osamnaestom stoljeću beктаšijski **tarikati** znatno se raširio na albanskim teritorijama, posebno u južnim provincijama današnje Albanije. U devetnaestom stoljeću su već Albanci činili značajan dio beктаšijskih **derviša** - bili i većina. Kada je došlo do oficijalne zabrane svih **sufijskih tarikata** u Turskoj 1925. godine, sve tekije su bile zatvorene a **vakufi** konfiskovani. Tadašnji vrhovni poglavar beктаšija **Salih Nijazi Dede**, koji je porijeklom bio Albanac, vratio se u Albaniju, gdje je na njegovu inicijativu sazvano nekoliko različitih kongresa na kojima su učestvovali beктаšijske **babe** i **derviši** iz Albanije. Na trećem kongresu beктаšija održanom 26. septembra 1929. godine u Korči, statutom kralja Zogua proglašeno je osnivanje svjetskog beктаšijskog centra u Albaniji pod imenom *Kryegjyshata Botërore Bektashiane* a Salih Nijazi Dede je proglašen za poglavara svih beктаšija. Djelovanje beктаšijskog centra je prekinuto 1967. godine, kada je Enver Hodža proglasio Albaniju prvom ateističkom državom na svijetu i zatvorio sve vjerske objekte u zemlji, a obnovilo se devedesetih godina prošlog stoljeća.

¹⁷ Vjerovatno da je **tekija** u Tetovu igrala značajnu ulogu u proširivanju beктаšizma među Albancima, kao što je **tekija** u Dimetoki igrala značajnu ulogu u proširivanju beктаšizma u Trakiji i Grčkoj.

Bektašije u Bosni

Prisutnost bektašija u Bosna i Hercegovina bila je osjetno manja u usporedbi s južnim provincijama Balkana. Razlozi za to mogu se tražiti u raznim socijalnim i političkim prilikama, u koje ovdje nećemo ulaziti. Ali, iako se može reći da bektašijski *tarik*at nikada nije imao veliki broj sljedbenika u Bosni kao što je imao u Albaniji ili Trakiji, ipak je njegovo prisustvo kroz stoljeća bilo konstantno. U jednom periodu postajale su bektašijske *tekije* u Sarajevu i Banjoj Luci.¹⁸ Bektašijsku *tekiju*, koja se nalazila u okolini Čajniča, spominje i Evlija Čelebija u svome putopisu: „Na jugoistočnoj strani varoši s desne i lijeve strane drumu što vodi iz Tašlidže (Plevlja) u Čajniče od Sinan-pašine česme, koja se nalazi na tome drumu pola sata daleko, pa sve do Čajniča nalaze se ogromna stabla trešanja. Podalje od toga drvoreda na jugoistoku, na jednom brežuljku nekih hiljadu koraka daleko, nalazi se Gazi Murad-babina bašča s bektašijskom *tekijom* (*asitan*), koja zaslužuje da se vidi. To je tako visoka osmatračnica da se od ove *tekije* koja je puna hladnjaka vidi cijela varoš Čajniče...”¹⁹ Postojanje bektašijskih pisaca, pjesnika i derviša Bošnjaka, koji su djelovali u devetnaestom stoljeću, pored gore navedenih podataka, dodatno govori u prilog tome da je bektašijsko učenje bilo konstantno prisutno među Bošnjacima za vrijeme osmanske vladavine.

Bektašijska književnost

Jedna od karakteristika bektašijskog *tarikata* jeste i to što su sljedbenici ovog duhovnog pravca uglavnom pisali poetska djela. Iako ima nekoliko izuzetaka, pisanje proznih djela i poslanica od strane bektašijskih autora je veoma rijetka pojava.²⁰ Bektašije su svoju poeziju uglavnom pisali na narodnom turskom jeziku a omiljena poetska forma im je bila *košma* ili *dortluk*²¹, oblik narodne turske pjesme koji su bektašije preinačili u duhovne svrhe.²² Oni svoju poeziju nazivaju imenom *nefes* što u bukvalnom prijevodu znači dah a to nam samo po sebi kazuje da su bektašije pjesme ovog vida smatrali nadahnućem i da one imaju sakralno značenje za pripadnike ovog reda. *Nefesi* služe kao glavni prenosioci duhovnog učenja u bektašijskom *tarikatu* pa su ih mogli pisati jedino ljudi koji su dostigli značajan napredak na putu duhovnog buđenja. Tematika većine *nefesa* se odnosi na izgrađivanje odnosa prema Bogu, svijetu, svom duhovnom učitelju, bratstvu, a također jedan dio njih pokazuje značaj pojedinih duhovnovih

¹⁸ Džemal Čehajić, *Derviški redovi u jugoslavenskim zemljama*, str. 168-169.

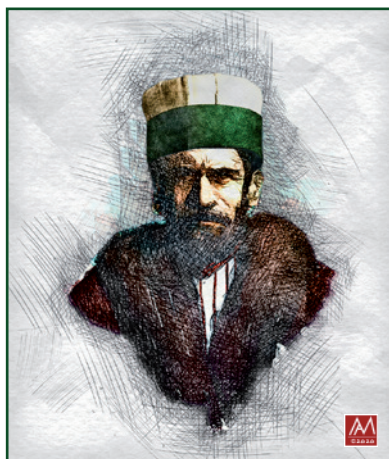
¹⁹ *Ibid*, str. 167.

²⁰ A čak i prozna djela koja su pisali bektašijski autori su obavezno protkana poezijom. Primjer za to je Kajgusuzova *Sarajnama* i Viranijeva *Fakrnama*.

²¹ Košma je pjesma u kojoj se svaki slog sastoji od četiri stiha, dok se zadnji stih najčešće ponavlja u svakom slogu.

²² Naravno, postoje i izuzeci, tj. bektašijski pjesnici koji su pisali poeziju u klasičnom divanskom stilu, a jedan od njih je i naš Ahmed Gurbi Baba.

praksi i učenja. Pored toga što su se ove pjesme pjevale uz pratnju muzike za vrijeme derviških skupova, one su bile i osnova za obrazovanje učenika, jer bi često duhovni učitelj u govoru sa svojim učenicima citirao određenu pjesmu i onda bi se poveo razgovor o njenom značenju, što je služilo kao glavno sredstvo produbljivanja učenikovog shvatanja.²³ U antologijama osmanske književnosti može se naći više od stotinu pjesnika koji su pisali beктаšijsku poeziju a svako stoljeće je imalo svoje najznačajnije predstavnike pa ćemo ih ukratko spomenuti. U petnaestom stoljeću su to bili **Kajgusuz Abdal** i **Sadik Abdal**, u šesnaestom **Muhjiddin Abdal** i **Pir Sultan Abdal**, u sedamnaestom **Kul Nesimi** i **Teslim Abdal**, u osamnaestom **Gurbi Baba** i **Aşik Derli**, u devetnaestom **Hilmi Dede** i **Edib Harabi** i u dvadesetom **Basri Baba** i **Riza Tevfik**. Iako se beктаšijski **tarik**at, kao što smo vidjeli, nikada nije imao veliki broj sljedbenika među Bošnjacima, ipak su Bošnjaci beктаšije dali značajan doprinos beктаšijskoj književnosti. U pitanju su tri pisca²⁴ o čijim će biografijama i književnoj zaostavštini biti govora u nastavku ovog rada.

Ahmed Gurbi Baba

O životu Ahmeda Gurbi Babe, kao i o životima većine divanskih pjesnika, ne zna se mnogo. Većinu podataka o njemu crpimo iz njegovog *Divana*, odakle se može zaključiti da je rođen u Novom Pazaru 1698. ili 1699. godine, da mu je ime bilo Ahmed ibn Ali, ali je on za sebe uzeo pseudonim Gurbi - Tuđinac jer je dugo vremena proveo van svog rodnog kraja. Naime, pripadao je spahijskom redu i imao timar u blizini Edirna, gdje je proveo dosta dug period svog života. Budući da se beктаšijska **tekija** Sejjida Ali Sultana u Dimetoki nalazila u blizini mjesta na kojem je živio, u njoj je Ahmed Gurbi Baba ušao u

²³ Vidjeti knjigu Francis Trix: *Spiritual Discourse: Learning with an Islamic Master* koja je u cijelosti posvećena ovom vidu podučavanja u beктаšijskom tarikatu.

²⁴ Mnogi Ahmeda Vahdetija također smatraju beктаšijskim piscem temeljeći taj zaključak na jednoj pjesmi u slavu Hadži Bektaša, no ta pjesma je jako sporne atribucije. Iz iščitavanja njegovog *Divana* sasvim izvjesno može se zaključiti da je pripadao mevlevijskom tarikatu pa ga stoga nisam uvrstio u ovaj pregled.

bektašijski *tarik*at pred Mehmedom Musli Rahmi Babom, koji je također bio Bošnjak.²⁵ Ahmed Gurbi Baba pisanje svoga *Divana* započinje 1744. godine.²⁶ Pored ovih podataka koje dobijamo iz njegovog *Divana*, imamo također još jedan izvor podataka o njegovom životu. Njega spominje i Mehmed Tahir Bursali u svom antologijskom djelu *Osmanlı Müellifleri - Osmanlijski pisci*, gdje za Ahmeda Gurbi Babu kaže da je imao težak život, da mu je žena umrla mlada a zatim i šesnaesetogodišnji sin Abdulvehhab pa je Ahmed Gurbi nastavio živjeti sa kćerkom i mlađim sinom. Mehmed Tahir dalje za njega kaže da je bio dobar pjesnik koji je pjesme najčešće pisao u *redif* metru.²⁷ Ahmed Gurbi Baba se pri kraju života vratio u svoj rodni Novi Pazar gdje je i preselio na *ahiret* 1771. ili 1772. godine.

Divan Ahmeda Gurbi Babe ima preko sto osamdeset pjesama, od kojih su većina pisane u obliku gazela. U svojim pjesmama glavni motivi kojima se Gurbi Baba bavio su duhovni put, samospoznaja, molitva i asketski život, no ono što je veoma zanimljivo i karakteristično za njega je da se u njegovom *Divanu* mogu pronaći jaki iskazi patriotskog osjećaja, što nije svojstveno divanskim pjesnicima. U jednoj svojoj pjesmi Gurbi Baba kaže:

(DIYĀRUMDUR BENUM BOSNA BİLĀDI)

*Zavičaj moj znaj da zemlja Bosna je
Cijeli svijet njeno ime poznaje
Bog ognjištem junaka nju učinio je
Kad je sablja podmazana djelotvorna je*

O svom rodnom Novom Pazaru Gurbi Baba je ispjevao nekoliko pjesama među njima je i jedna *kasida* sa preko šezdeset *bejtova* u kojoj slavi ljepotu svog rodnog grada, kao i nekoliko dugih pjesama u kojima moli Boga za zdravlje i dobrobit njegovih stanovnika. Jedna od tih pjesama počinje sljedećim stihovima:

(YENIBĀZĀRUN ALLĀHUM SER-Ā-SER CUMLE NĀSINA)

*Allahu moj, sa kraja na kraj Novog Pazara moga
Pomozi Ti, javno i tajno, i bogatoga i siromašnoga
Počasti ih na skupovima i pomozi unutar mjesta svakoga
Tugu ne šalji, Gospodaru, temeljima grada ovoga
Tebi, uistinu, molba Tvoga roba sakrivena nije
Dolazak do Tvog Bića je jedina želja koja u meni je*

²⁵ Dr. Seydi Kiraz/Mustafa Ramazan Yüksel, *Derviş Ahmed Gurbi'nin Yeni bir Eseri: Risale-i Münacat*, str. 24, HIKMET – Akademik Edebiyat Dergisi, str. 24.

²⁶ Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, str. 465.

²⁷ Dr. Seydi Kiraz/Mustafa Ramazan Yüksel, *Derviş Ahmed Gurbi'nin Yeni bir Eseri: Risale-i Münacat*, str. 24, HIKMET – Akademik Edebiyat Dergisi, str. 24.

Ahmed Gurbi Baba je jedan od najznačajnijih i najdubokoumnijih bošnjačkih pisaca iz osmanskog perioda. U nastavku teksta donosimo četiri pjesme iz njegovog *Divana*, koje je autor ovog rada izabrao i preveo.

HAKKI HALK İÇRE MEGER BULMAK İMIŞ 'ĀRIFLIK

*Spoznaju ima onaj koji je u stvorenom Istinu vidio
A prefinjen je onaj koji to nikome nije otkrio
Istinsko znanje ima onaj koji je dušu spoznao
To je junaštvo koje je samo nadahnuti razumio
Sve stvoreno, hej srce, je poput riječi savršenih
To nam je Bog Istiniti nadahnućem otkrio
Riznicu srca je svakom Allah pristupnom učinio
Al' je jedan čovjek darežljiv dok je drugi škrtac bio
Na pravdi Boga ako želiš o meni govoriti, Gurbi,
Reci: Otkud se ovaj dar pun tajni tebi spustio?*

HER NE KIM İSTERSEN İY DİL SENDE DUR

*Šta god da želiš, hej srce, u tebi je to
U tebi je sve, znaj, jasno – skriveno
Zašto bi nadu u dobro drugih položilo
Kad je rješenje za sve teškoće u tebi bilo?
Ako tražiš osvjedočenje, san dovoljan ti je
Ovu zagonetku riješi jer ona u tebi je
„Hoću naći Biće Božije“ ako govoriš ti
Onda ukloni hrđu sa srca koja je u tebi
Zašto napolju kao skitnica lutaš, Gurbi?
Ono što tražiš nije daleko, to je u tebi*

DİLÜMÜZDE NE OLA HAMD U SENĀDAN ĠAYRI

*Osim hvale i veličanja šta drugo da spominjemo?
Ka kom drugom osim ka Bogu da ruke dižemo?
Šta da kažem kad osim u tebi srce na svijeta dva
U ničem oči naše ne vidješe toliko svjetla i sjaja?
U prolaznom vremenu svako dobije ono za čim sanja
Osim spokoja duše i srca i zbiljskog uživanja*

*Znaj, bez imalo dvojbe, makar živio hiljadu ljeta
Osim kušnje i nedaća nema drugog u kući svijeta*

*Nema bolje kuće i boravišta za iskrenog ašika
Od kuće vječnosti koja je najbolja za čovjeka*

*O Gurbi, nikako ti ne priliči sve dok si ovdje ti
Bila šta drugo osim Stvoritelja u srce pustiti*

SU GIBI YIRE SÜRÜP GĀHI YÜZİÇAĞLARUZ

*Nekada kao voda rasuta po zemlji mi tečemo,
A ponekad prsa na vatru aška bacamo i pečemo.*

*Na ovom svijetu što je od vlasti i imetka izgrađen
Čas u pokretu bolujemo, čas mirujući zdravlje steknemo*

*Posmatrajući svijet božanski i svijet stvoreni,
Nekada se svom stanju smijemo a nekad plačemo.*

*Još od samog iskona smo za vječnost stvoreni mi,
Da bi ovo srce čisto bilo stalno suze lijemo.*

*Ipak, zarad sopstva ovog se za hurije, raj i pakao
Te za din, dunjaluk i stjecanje ovdje vežemo*

*Šta bi bilo, o Gurbi, da bradu, brkove i obrve svoje,
Mirisom onih bliskih Vladaru ponekad namažemo?*

ILUSTRACIJA ~ Ostaci novopazarske arhitekture iz osmanskog perioda.
ILLUSTRATION ~ Remains of Novi Pazar architecture from the Ottoman period.

Agahi Jašar

O životu ovog bošnjačkog pjesnika se ne zna gotovo ništa, osim toga da je rođen krajem osamnaestog ili početkom devetnaestog stoljeća u Beogradu te da mu je pravo ime bilo Jašar. U Beogradu je Agahi najvjerovatnije ušao u beктаšijski tarikat jer je u ovom gradu postojala beктаšijska tekija.²⁸ On je putovao i u centralnu beктаšijsku tekiju u Anadoliji, kojoj je kao poklon dao zbirku beктаšijskih pjesama,²⁹ u kojoj se nalaze i njegove dvije pjesme. Na ovoj zbirci je utisnut njegov pečat sa 1275/1859. godinom, što nam pomaže da utvrdimo vremenski okvir u kojem je živio. Dvije Agahijeve pjesme su uvrštene u slavnu antologiju beктаšijske poezije koju je sačinio Sadettin Nüzhet.³⁰

TEVELLÂSIN, TEBERRASM BILEN ABDALA AŞKOLSUN

Abdalu³¹ koji je tajnu ljubavi i odricanja znao, aşk olsun³²

Abdalu koji je svoju želju ispunio i utjehu našao, aşk olsun

Dervišu koji je putem svih stvari ka Bogu Jednom putovao

Abdalu koji je da se izgubi u Bogu žudnju imao, aşk olsun

Abdalu koji je ostavljanje svega osim Boga ispijao, ejvallah

²⁸ Džemal Čehajić, *Derviški redovi u jugoslovenskim zemljama*, str. 170.

²⁹ Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, str. 628.

³⁰ Sadettin Nüzhet, *Bektaşi şairleri*, str. 8.

³¹ Riječ *abdal* potiče od arapske riječi *bedel* što znači zamjena, promjena, i označava one ljude koji su promijenili stanje svog svjetovnog života za duhovni put - u turskoj književnosti gotovo ima isto značenje sa riječju derviš.

³² Sintagma *aşk olsun*, što u bukvalnom prijevodu znači: "neka bude ljubav" upotrebljava se u različitim situacijama i kontekstima, no u ovoj pjesmi ima značenje čestitke i odavanja počasti onima koji su se predali duhovnom putu.

Abdalu koji ljubav k ljudima ruševine³³ nije ostavljao, ašk olsun

*Onom koji se ogrtača i odjeće prolaznoga vremena prošao
Abdalu koji je odjeću iščeznuća i siromaštva obukao, ašk olsun*

*Dušu predajemo čovjeku koji je kroz period osame prošao³⁴
Abdalu koji je imena³⁵ i Imenovanog spoznao, ašk olsun*

*Onom koji je pokornošću svoje biće ogledalom Božijim učinio
Abdalu koji je nečistoće s ogledala srca sastrugao, ašk olsun*

*Zaljubljeniku porodice Poslanika deset hiljada puta čestitamo
Abdalu koji je svoje prijatelje volio i poštovao, ašk olsun*

*Pred onima što tajne istinskih junaka traže mi ponizni smo
Abdalu koji je vino ljubavi, vino najveće ispijao, ašk olsun*

*Hej Agahi, opet si ti u stilu derviša pjesmu napisao
Abdalu koji je sam poput hiljadu ljepota postao,³⁶ ašk olsun*

EY SOFÎ BANA MESCIDÛ MEYHANE DE BIRDIR

*Hej sofija, za mene su džamija i mejhana isto
Zvuk zahida i zvuk pijanog lumpovanja, isto*

*Ako se od Boga tajna upute tebi ne pokaže
Zikr, noćni ibadet i noćna opijanja su ti isto*

*Dođi, ostavi licemjerje, pogledaj prijesto svijeta
Svaka strana ovog prolaznog bivanja je isto*

*Najpreče ti je da svoje srce ovom svijetu ne daš
Za arifa su luđak i onaj koji je pun znanja isto*

*Poput Agahija postani svjetlost slijepče i vidi
Ašiku su svijeca i leptir koji u plamen uranja isto³⁷*

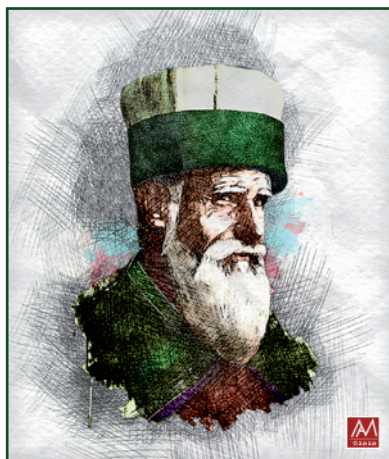
³³ Ljudi ruševine, simbol za ljude koji su porušili svoj ego i individualno sopstvo radi spoznaje Boga.

³⁴ Period osame, *çile*, u bektaišijskom tarikatu predstavlja praksu povlačenja od svijeta i predavanje duhovnim praksama pod nadzorom šejha. Za vrijeme ovog povlačenja se prakticiraju teške duhovne prakse koje imaju za cilj da ukrote dušu i očiste srce, zato ovaj vid povlačenja prakticiraju jedino ljudi koji su znatno napredovali na duhovnom putu.

³⁵ Ovo se odnosi na imena i svojstva Uzvišenog Boga.

³⁶ Mislim da posljednji stih označava čovjeka koji oje stvario sve svoje potencijale i u kom su se očitovala Božija imena, čiji su odraz sve ljepote ovoga svijeta.

³⁷ Ova pjesma spada u kategoriju *kalenderi* pjesama, a to su sufijske pjesme u kojima je poruka naizgled suprotna islamskim etičkim učenjima i praksama, pisane su na taj način da zapanje ili sablazne prosječnog čitaoca dok su u stvari u njima kritizira jedino kruti formalizam i površan pristup vjeri. Ova Agahijeva pjesma započinje s obraćanjem "sofiji" termin koji su sufijski pjesnici koristili da označe formaliste ili neprijatelje duhovnog puta, da bi u nastavku pjesme

Bosnevi Baba

Bosnevi je jedan od najznačajnijih i najpopularnijih beктаšijskih pjesnika iz devetnaestog stoljeća, ali se o njemu ne zna gotovo ništa, niti ime, niti mjesto, niti godina rođenja, jedino što je sigurno jeste da je živio u devetnaestom stoljeću i da je bio Bošnjak, o čemu svjedoči njegov pseudonim. Istraživači beктаšijske književne baštine poput Sadettina Nuzheta i Vahita Lutfi Saldžija vjeruju da je Bosnevi u jednom periodu svog života krenuo putovati pa je posjetio mnoga mjesta na Balkanu i u Maloj Aziji. Na svojim putovanjima upoznao se s beктаšijskim *tarikatom* u koji je ušao u gradu Kičevu, koji se danas nalazi u Sjevernoj Makedoniji, u tekiji Hizir Babe jer ovu *tekiju* spominje u jednoj od svojih pjesama.³⁸ Bosnevi je najvjerovatnije prihvatio identitet lutajućih beктаšijskih pjesnika - *ašik* te je putovao sa sazom i derviškom kapom na glavi.³⁹ Duskora se smatralo da Bosnevi nije ostavio cjelovit *divan*, međutim dr. Ferhad Arslan nedavno je otkrio manuskript njegovog *Divana* koji sadrži preko dvije stotine pjesama.⁴⁰ Ovaj manuskript, nažalost, još nije spreman za štampu pa smo primorani koristiti sedamnaest njegovih pjesama, koje su dosada štampane a koje su sakupljene iz različitih

usporedio prakse pobožnosti koje su lišene duhovnosti s praksama pijanaca i grješnika, jer se i jedno i drugo završava u okvirima ovog prolaznog svijeta i ne nadilazi ga na bilo koji način. Zatim pjesnik kaže da je za arifa, a to je čovjek koji ima istinsku duhovnu spoznaju, luđak i čovjek koji posjeduje samo formalno znanje isto, završavajući pjesmu s metaforom o leptiru koji uranja u svjetlost svijete, što predstavlja gubljenje duhovnog putnika u ljubavi i istinskoj spoznaji, što ne doživljava samo svojim razumom, poput formalnog znalca, već cijelim svojim bićem te sam, na neki način, postaje identičan sa svjetlošću duhovnog svijeta. Borba protiv formalizma i površnosti u vjeri je stara tema kako u sufizmu tako i u islamskoj filozofiji. Afzalduddin Kašani, koji je jedan od najznačajnijih islamskih filozofa srednjeg vijeka, o ovoj temi kaže sljedeće: “Dobra djela i činovi pobožnosti se poznaju po svojim rezultatima. Sve prakse koje na kraju čovjeka vode ka spoznaji i svjesnosti su dobre, čak iako većina stvorernja ne vidi nikakvo dobro u njima i ne smatra ih lijepim. Svako djelo i praksa koja završava u nesvjesnosti i putem koje se ne dostiže svjesnost nisu dobri, čak i da ih većina stvorenja smatra dobrim.” Afzalduddin Kašani, *Musannafat*, str. 614.

³⁸ Ismail Ozmen, *Alevi-Bektaši şiirleri antolojisi*, cilt 4, str. 213.

³⁹ Vidi: Nail Tan, *Bosna Hersek'te Alevi Bektaşi Edebiyatının İzleri*.

⁴⁰ *Ibid.*

zbirki bektašijske poezije, od kojih je autor ovog rada preveo četiri. Nadamo se da će se u skoro vrijeme objaviti njegov *Divan*, koji će nam otkriti puno toga o ovom našem intrigantnom pjesniku.

MAKAMI VAHDETTEN DÜŞTÜM YABANA

*S postaje jedinstva sam u divljinu pao
Puteve divljine proputovao i došao
Arif sam, tajnu svakom nisam kazao
Tajnu arifa sam za se izabrao i došao⁴¹*

*U elemente me je moja majka umotala
Kao melek duša siđe da bi posmatrala⁴²
Postah čovjek, na svijet je moja noga stala
Sedam kata nebesa sam nadišao i došao*

*Skup ljubavi znaj da skup evlija je
Na skupu evlija jedan tren dugo traje
Na takvome skupu istinski čovjek staje
Tragovima njegovim sam lice vukao i došao*

*Ako si ti arif, hej mirno srce, poslušaj
Muršidu⁴³ pravom svoju dušu predaj
Od skupine spašene nikada ne odlutaj
Ljepotu Božiju sam gledao i došao*

*Bosnevi je iz svoje suštine pričao
Riječi potpune zaljubljenik nije negirao
S Lica unutarnjeg znanje sam čitao
Hiljadu godina sam klanjao i došao⁴⁴*

⁴¹ Ovaj stih označava dolazak iz *ezela* - iskona u kom su duše postojale prije nego što su stigle na ovaj svijet. Pjesnik kaže da je prošao puteve divljine, tj. ovog materijalnog svijeta, da bi zatim postao *arif* – čovjek s istinskom duhovnom spoznajom.

⁴² Po ovome možemo vidjeti da je Bosnevi svrhom postojanja smatrao svjesno posmatranje, tj. osvjedočenje.

⁴³ *Muršid* je duhovni učitelj, uputitelj.

⁴⁴ Ova pjesma u cijelosti govori o duhovnom potencijalu koji čovjek u sebi nosi još od iskona, još od *kalu bela* kada su duše kazale “da” svome Gospodaru.

DERVIŞIM DEYIPTE MEYDANA GELDİN

Ja sam derviš zboreć na mejdan si došao⁴⁵

Da li možeš ti svoje postojanje odbaciti?

Na mejdan dođe kako bi pravila spoznao⁴⁶

Ali da li možeš tajnu tih pravila otkriti?

Put ljudi hakikata znaj da put pravi je⁴⁷

Za slavuja zaljubljenog ruža ljubavi je

Vladanje Muhammeda je i ćud je Alije

Možeš li napitak te ćudi ti popiti?

Jesi li zbog pravila svog pira služio?⁴⁸

Jesi li zbog svoje vjere djela ti činio?

Jesi li zbog duše ljubav u bit usadio?

Možeš li ogrtač ljubavi za sebe sašiti?

Možeš li s bićem i nebićem ti trgovac biti?

Nevjerovanje i vjeru u sebi pomiriti?

Možeš li srce očistiti i izgraditi?

Da li se ti možeš sumnje osloboditi?

Sve čega ovdje ima dobro pogledaj

O lijepom i ružnom više ne pričaj

Ovaj savjet Bosnevi dobro poslušaj

Možeš li oči svoje duše otvoriti?

MUHABBET NEYDÜĞÜN BILEYİM DERSEN

„Šta je ljubav želim znati?“ govoriš

Na skupu junaka ljubav jedna je

„Tu tajnu aška hoću imati“ zboriš

U moru srca ljubav poput bisera je

⁴⁵ *Mejdan* se naziva mjesto za skupove u *tekiji* a također znači i bojište, u ovoj pjesmi ova riječ se može čitati s oba značenja, jer je ono što se traži od učenika u biti podvig, ne na spoljašnjem već na unutarnjem planu.

⁴⁶ Pravila - *erkan* imaju značenje osnovnih i temeljnih principa duhovnog puta.

⁴⁷ *Hakikat* je duhovna zbilja ili realnost koja se otkriva na kraju duhovnog puta.

⁴⁸ *Pir* je duhovni predvodnik, često se odnosi na osnivača određenog *tarikata*.

U hadis-i kudsiju⁴⁹ je Gospodar naredbu dao

Pa se Mustafa ogrtačem ljubavi obmotao

Na Miradžu ga je svaki melek pozdravljao

Na Sudnjem danu ljubav saputnik duha je

Licemjer se za granu ljubavi neće uhvatiti

Ovu tajnu Božiju on neće moći otkriti

Slavuji pjevaju ruži koja neće uvenuti

U trezoru moći ljubav skrivena je

Od Muhammeda i Alije se nemoj povlačiti⁵⁰

Pa nek o tebi govore šta će govoriti

Molitvu Musaovu ako ti želiš shvatiti

Ovom robu Bosneviju ljubav Sinaj je⁵¹

ARZU ILE VEÇHIN GÖRENLER EY MAH

Mjeseče onom što Lice Tvoje posmatra

Sunce što sja nad ovim svijetom šta će mu?

Ko je postao sultan tog divnog carstva

Vladavina ovdje nad ovim blatom šta će mu?

Iščežnuće dolazi, dok vrijeme nestaje

Ko od mojih riječi svoj udio dobije

Poput Medžnuna svoju bit ovdje otkrije⁵²

Ko traži Gospodara Lejla šta će mu?

Nikad muke samome sebi ne zadaje

Ko zaista riječi potpunog čovjeka poznaje

Neznalica što za samog sebe ne zna šta je

Sve to smatra praznom pričom, šta će mu?

⁴⁹ *Hadis-i kuds* je hadis u kojem Poslanik, s.a.v.s., prenosi Božije pouke.

⁵⁰ Muhammed, s.a.v.s., je simbol vjerzakona i vjere u cjelini, dok je hazreti Alija simbol duhovnog viteštva i duhovnog puta.

⁵¹ Kao što je Sinaj bio mjesto na kojem je Musa, a.s., razgovarao s Bogom tako je ljubav "mjesto" i oslonac duhovnog putnika u njegovom obraćanju Bogu i njegovoj spoznaji Njega.

⁵² *Medžnun* koji se ovdje spominje je Kajs ibnu-l-Mulavvah, glavna ličnost arapskog narodnog ljubavnog epa. On je zbog ljubavi prema djevojci po imenu Lejla, izgubio razum, pa je prozvan imenom *Medžnun* (što na arapskom znači luđak). U sufijskoj književnosti on se smatra simbolom istinske ljubavi koja ga je na kraju dovela do spoznaje Boga. A naš Bosnevi aludira na to da je *Medžnun* otkrio svoju istinsku bit koja jeste ljubav.

Govor Bosnevlja se u tišini izgubio
Kada je tajnu hakikata rukama uhvatio⁵³
Poplavu suza je radi Voljenog prolio
Zašto bi ikada ovu uzvišenu ljubav ostavio?

reference / references

- BABA REXHEB: *In Theory : Islamic Mysticism and the Bektashi Path*. Babagan Books, Chicago, 2016.
- BIRGE, JOHN KINGLSEY: *The Bektashi Order of Dervishes*, Luzac, London, 1937.
- BROWN, P. JOHN: *The Dervishes or Oriental Spiritualism*. Trubner, London, 1868.
- DŽEMAL ĆEHAJIĆ: *Derviški Redovi u Jugoslovenskim Zemljama*. Orijentalni Institut u Sarajevu, Sarajevo, 1986.
- GIBB, E.J.W.: *A History of Ottoman Poetry*, Tom 1 – 4. Gibb Memorial Trust, London 2013.
- GÖLPINARLI, ABDULBAKI: *Alevî-Bektaşî Nefesleri*. Remzi Kitabevi, Istanbul, 1963.
- HADŽI BEKTAŠ VELI: *Makalat*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.
- KONSTANTIN FILOZOF: *Povest o slovima - Žitije Despota Stefana Lazarevića*. Srpska Književna Zadruga, Beograd, 1989.
- KÖPRÜLÜ, MEHMET FUAT: *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*. Alfa Yayıncılık, Istanbul 2014.
- NORRIS, H.T.: *Popular Sufism in Eastern Europe*. Routledge, New York, 2006.
- ÖZMEN, ISMAIL: *Alevî – Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, Tom 5. T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 1998.
- ŠABANOVIĆ, HAZIM: *Književnost Muslimana BiH na Orijentalnim Jezicima*. „Svjetlost“, Sarajevo, 1973.
- SADETTIN NÜZHET: *Bektaşî Şairleri*. Devlet Matbaası, Istanbul, 1930.
- SCHIMMEL, ANNEMARIE: *Mystical Dimensions of Islam*. University of North Carolina, North Carolina, 1975.
- SEYDI KIRAZ/MUSTAFA RAMAZAN YÜKSEL: *Derviş Ahmed Gurbi'nin Yeni bir Eseri: Risale-i Münacat*. HIKMET – Akademik Edebiyat Dergisi, 2021.
- SIPOS, JANOS / CSAKI, EVA: *The Psalms and Folk Songs of a Mystic Turkish Order*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010.
- SOILEAU, MARK: *Humanist Mystics: Nationalism and Commemoration of Saints in Turkey*. University of Utah Press, Salt Lake City, 2018.
- TRIX, FRANCIS: *Spiritual Discourse: Learning with an Islamic Master*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1993.
- Velayetname – The Sainly Exploits of Hajji Bektash Veli*. Babagan Books, Chicago, 2017.

⁵³ Tj. kada je otkrio zbilju duhovnog putovanja.